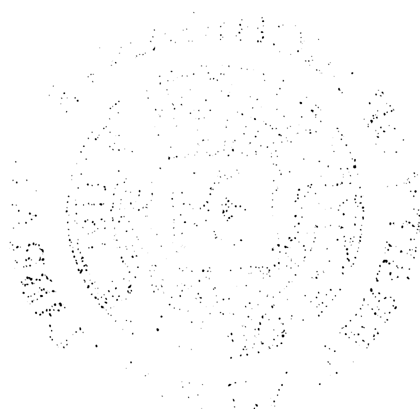

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN LIBRARIES

ՀՄԱՅԵԱԿ ՔԱՀԱՆԱՅ ԷՔՄԷՐՃԵԱՆ

ՀԱՆԳԻՍՏ

Տ. ԳԵՈՐԳ ԱՒԱԳ ՔԱՀԱՆԱՅԻ

ԱՐԾՐՈՒՆԻՈՅ

ՍՊԱՍԱՒՈՐԻՆ ԲԱՆԻՆ ԿԵՆԱՑ

Կ. ՊՈԼԻՍ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ն. Ճ. ԱՐԱՄԵԱՆ

1894

GrAD
ELEN
UND
BUHr

ՀՄԱՅԵԱԿ ՔԱՀԱՆԱՅ ԷՔՍԷՐՃԵԱՆ

ՀԱՆԳԻՍՏ

Տ. ԳԷՈՐԳ ԱՒԱԳ ՔԱՀԱՆԱՅԻ ԱՐԾՐՈՒՆԻՈՅ

ՍՊԱՍԱՒՈՐԻՆ ԲԱՆԻՆ ԿԵՆԱՑ

ԵՒ

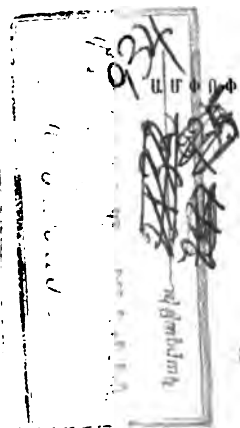
ԱՒԱԳԵՐԻՑՈՒՆ Ս. ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՆ

ԽԱՍԳԻՒՂԻ

ՈՐ ՓՈԽԵՑԱՒ ՅԱՍՏԵԱՑ Ի ՀԱՍԱԿԻ 107 ԱՄԱՑ

ԵՒ

ԱՄՓՈՓԵՑԱՒ Ի ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ԽԱՍԳԻՒՂԻ

Կ. ՊՈԼԻՍ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ն. Ճ. ԱՐԱՄԵԱՆ
1894

Ա.

ՀՐԱԺԵՇՏ

Ողջո՜յն, Արեւ, ջա՜ն լուսափիւռ, ո՜վ մահացուաց մըխիթար,
Լոյս տաս բնութեան, լոյս ամէն տան, հիքին խղկան հաւասար.
Ողջո՜յն ամէն մարդիկներուն, ողջո՜յն կենացս կոհակներուն,
Շիրմիս վըրայ լացող աչաց (1), վարդեր թափող ձեռաց(2) ողջո՜յն.
Ողջո՜յն երկնից կապոյտին, ողջո՜յն, պայծառ՝ քեզ լուսին,
Իմ լոյս, իմ փառք, պատիւ, իմ իղձ տուր եւ իմ շուք հայուն հէք,
Մըտաց կորով, սրտին գորով, հոգւոյն անբիծ սէր անկեղծ,
Արտօսրն սրբէ, ժըպիտ սփռէ այտին՝ ու լոյս՝ ճակտին նըսեմ:
Բայց ինչո՞ւ յանկարծ երեսդ ծածկես քօղով սեւ ամպեղէն.
Ի բաց տար թուխ ամպոց խաւեր, ցոյց տուր ճակատդ նըշուլագեղ.
Կեա՜նք, կեա՜նք թափէ, թէ ունիս կեանք, չո՜ւնչ տուր կենացս, թէ ունիս շունչ,

---

(1) Աչացն, որ պիտի արտասուեն:
(2) Ձեռացն, որ պիտի Թափեն վարդեր:

Լո՛յս տուր աչացս, թէ ունիս լոյս. պիտի մեռնի՛մ. . . պիտի մեռնի՛մ. . .
Պիտի մեռնի՛մ. . . ո՛հ, վարդ թափէ՛ չիրմիս, եթէ ծաղիկ ունիս.
Բայց ոչ. կուզեմ դեռ աղօթել հոն, Անմահին Տաճարին մէջ,
Տեսնել վերջին անգամ մ'ալ զքեզ երանութեանդ մէջ լուսաճեմ,
Աղքատներուն սրբել արցունք, հիւանդներուն ելնել ի յայց,
Սըգաւորներն մխիթարել, ցաւագարաց երթալ ի տես,
Ձեռն կարկառել հէք որբերուն, եւ կերակուր ուսման ջամբել։
Է՛հ, ընդունայն է, ի զո՛ւր. թէ՛ հաստ ծառին եւ թէ՛ տունկին
Պարտ է անշուշտ անկանել փայտահարին ցուրտ տապարով,
Եւ մահացուին պարտ է փակել աչերն ի քուն յաւիտենից։
Եթէ այսպէս կամիս, ո՛վ Տէր, օրհնեա՛լ ըլլայ կամք քո յաւէտ.
Ո՛չ, չե՛մ վախնար ես մահուանէ, որով դառնայ մարմինս ի հող։
Ո՛վ գիշեր անիծակուռ, ցաւոց գիշեր խաւարին,
Անցի՛ր, գընա՛ անդունդին մէջ, լուսերդ երկնից խաւարին։
Ա՜հ, ո՞ր լոյսը նըշողեց եւ չունեցաւ իւր նըւաղումն,
Ո՞ր ծեղիկն եւ ո՞ր ծաղիկ ծիլ ու ծաղիկ մարդոց տըւաւ,
Եւ ո՞ր աչուն թերթն ազազուն՝ ծաղիկն ոչ ցրուեց յերկիր,
Ո՞ր մարդն ունեցաւ կեանք, եւ չունեցաւ զիւր գերեզման.

Աշխարհի կոհակադէզ կոհակն կոծէ ամէն ճակատ,
Նորա բաղխմանն ընկլուզանէ, հեղեղ հեղեղ ջուրց տակ թաղէ,
Կայծակի պէս զարնէ, սողայ, ո՞վ ոք արդեօք անտի չդողայ:
Միայն Նա է անվեհեր համայնակուլ այդ կոհակէն,
Որ հաւատոյ խարիսխ ունի սեռակնաձեւ Խաչն անջախջախ,
Որ մինչ ի մահ անոր յառէ աչերն նուաղ, աներկեւան,
Անոր ոտքին առաջ առ ծունր՝ փարի անոր եռանդագին,
Թափէ հոն իւր արցունքներ, անոր թեւոցն վերայ ի կախ,
Անմահութիւն, յոյս ու հաւատք կարդայ այդ Սուրբ Խաչին գագաթ:
Ա՜յ Ռաբբի, շունչս կերկերի. կանցնի իմ կեանքս արագ արագ,
Ամաց բեռօք կանցնիմ յաստեաց, ընտանեկան թողում իմ բոյն:
Օ՛ն, լուսին, երթ, ծածկէ նորէն այդ կուսագեղ դէմքըդ չիկնոտ,
Ծեդքէ՛ ամպերդ այդ խաւարչտին, յաւէտ ինձմէ գընա՛ ի բաց,
Գընա՛ ուղիղ լուսաւորել ծոմն ու ծովուկ, Ծաղկոտն, Մըզուկք,
Գացէք եւ դուք, աղօտաջահ բոյլք լուսերու երկնից անհուն,
Դո՛ւ ալ, Գարուն, ալ ինձ համար մի՛ բոյր ու թոյր ցաներ ի սփիւռ:
Կենաց օրե՛ր, որ ուր ուրեմն արցունք թողիք իմ սիրելեացս,
Ա՛լ ինձ դարձ չէք առներ դուք, եւ ես ալ Ձեզ յայց չեմ ելներ.

Ես կերթամ արդ հանգչիլ ի քուն եւ միանալ Յիսուսի հետ,
Որ մեր մեղաց համար տարաւ ի Գողգոթա Խաչն ծանրակիր,
Եւ թողուց աշխարհիս մէջ կըրել եւ մեզ խաչ արտասուաց։
Ահա եւ ես իմ խաչս շալկած ընդ դերբուկս ելնեմ ու լամ,
Գոչեմ խաչիս վրայ առ Տէր. «Հա՜յր, ի ձեռս քո ըզհոգիս տամ։»

Բ.

ՀՐԱՒԷՐ

Միայնակ մութ սենեկիս անլոյս անկիւնը նստած տըխուր՝
Կը յիշէի իմ սիրելիքը, որ ընդ հողով՝ հոգէ թափուր։
Այս սենեկիս մէջ՝ ականջիս յանկարծ հնչեց այս ձայն ահեղ.
« Եկո՛ւր, ցոյց տամ մի ցուրտ շիրիմ, ազնիւ սրտի գերեզման,
« Վայր մի մենիկ, ուր լռութիւնն իսկ ճարտասան շրթներ ունի,
« Հոն ոչ խուժան կայ բազմութեան, ո՛չ ամպիոն, ո՛չ կրկէս,
« Եւ ուր սակայն իմաստալից այնքան խօսքեր պիտի լսես.
« Դու ունկնդիրն ես միայնակ. ատենաբանն ո՞վ, ըսէ՞.
« Լռութիւնն շատ դարերու մէջէն անցնող, զոր ըսի.
« Լռութիւնն, որ տարածէ իւր լայն թեւերն յայն գերեզման,
« Եւ զոր զգուել գան մերթ հողմունք սօսափելով ծառոց սաղարթ,
« Օ՛ն, ե՛լ, յոտին կանգնէ՛ փութով, սուղ է վայրկեանս, օ՛ն, փութա՛.
« Արեւն իւր մայր դեռ չը մըտած լերին ծայրէն բարձրաբերձ.
« Իմ ետեւէս ե՛կ անմոլար, ցոյց տամ քեզի օթեւանն

« Հաւատացեալ, ծերունազարդ Տ. Գէորգայ Արծրունւոյ:»
Սթափեցայ, յանկարծ ելայ հրեշտակային այն ձայնէն,
Աչքս չորս կողմ տարածեցի որ տեսնեմ այն Զըւարթունն,
Ձայնն այն էր արդարեւ գերմարդկային մի ոգւոյ ձայն,
Որ դըղըրդէր սրտերն ամէն, թանայր ամէն անթաց բիբ:
Հըրեշտակին էր այն ձայն, Տ. Գէորգայ պահապան,
Որ սուգ թեւոց վերայ առած արփաթեւէր երկինն ի վեր:
« Ո՛վ դու Զըւարթուն, կրկնէ՛ նորէն ձայնիկդ այդ հրաւիրակ,
« Ահա մընամ քեզ, պատրաստ եմ գընալ յուպէտ եւ յուկամ:»
Ըսի. ահա՛ սարսուռ սաստիկ ոսկերացս մէջ ընթացաւ,
Եւ այլ յայլմէ՝ գոչեցի. « Հրեշտակ զուարթ, հապա՛, օ՛ն:»
Եւ շրջակայք, երկինք, երկիր տան արձագանգ.
« Հապա՛, օ՛ն. . .»

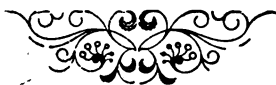

Գ.

ԳԻՇԵՐ

Երեկոյ էր, արեւն տակաւ ամփոփէր վերջալուսոյն իւր ճաճանչներ,
Եւ զովարար խոնաւութիւն մարգին վրայ տարածանէր,
Մահկանացուք ամէն ի տուն, ոմն յապարան, ոմն ի հիւղ,
Խաշն ի փարախ դառնայր ի կիթ, հովիւն ըզհետ հօտին երթայր,
Մանկիկ հովուիկն ցուպն ի յուս՝ ածէր սըրինգ քաղցըրանըւագ.
Իսկ անդ, տան մէջ, հուպ առընթեր չիջեքամերձ վառարանին,
Ծերունին կարդար խըրատ մանրիկ մանկանցն մատաղերամ,
Յուսոյ ծիծա՛ղ իւր ընտանեաց, աղքատ ցեղին պատի՛ւ, պարծա՛նք։
Դադրի ամէն ոտնաձայն, տրոփիւն ձիոց, անուոց չառաչ։
Ահա գիշեր աղջամղջին իւր սեւորակ քօղը ծածկէր,
Քաղաք ու գիւղ, չէն ու ապատ, զամէն թողուր ի մըթան,
Եւ տիեզերք բովանդակ ննջէր ի քուն հանգըստաւէտ։
Իսկ ես անյագ կընթեռնուի անքուն աչօք մարդուս կենցաղ,
Եւ քանի՛ քանի՛ մարդոց, վեհ եւ ազնիւ մահուանց ի յուշ,
Կողբայի զմահ դառնաղէտ, զորս մենէ մահն է խըլած.
Աչացս յանկարծ գայր երեւէր սեաւ դագաղըն մահահամբոյր,

Ուր, բա՛րէ, էր ամփոփուած Տէր Գէորգի անշունչ մարմին,
Որ ի հող պիտի հանգչէր ննջել քունով յաւիտենից,
Որդւոց թողուր ողբ ու հառաչ եւ սըգատիպ ծածկայթ թիկանց:
Մինչ այս խոհեր պաշարէին իմ միտքս ու սիրտս իմ յուզէին,
Մինչ խորհէի նորա հոգւոյն աստի վերելքն առ Հայրն յերկին,
Մինչ խորհէի երկնքին մէջ, նորա անմահ հոգւոյն կայան,
Նորա վերջին այն օթեւան մինչ կամէի հետազօտել,
Նորա անեղծ փառքերն տեսնել եւ կամ պըսակն իւր անթառամ,
Ահա՛ անկաւ յիս թմբիր, անկաւ իսկոյն մատեանս ձեռքէս,
Քուն անուշակ կափոյց աչերս, արտեւանունքս իմ ծան-րակիր,
Գըլուխս դըրաւ բարձիս վրայ, ամէն խոհեր գնացին ի բաց:

Դ.

ԵՐԱԶ

Քընոյ ժամեր թըռան, անցան, տեսայ յանուրջըս տեսիլ մեծ,
Որ պատկերէր իմ առաջ այս աշխարհիս կենաց երազ,
Ուր կայ դուռ մի, զոր բաղխել ճակատագիրն է ամէն անձի,
Ուրկէ մտնէ անկենդան, ի հոգեկիր շնչոյ փարատ։
Գերեզմանն էր այն մըթին, 'ուր առ եզերբ մահն թըռչըտէր.
Իսկ հոգին, անեղծ համակ, ի թեւս Ջուարթնոյն սլանայր յերկին։
Վա՜յ մարդուն, որ չըկրցաւ ունենալ սիրտ մ'անաղարտ,
Կեանք մը համեստ ու բեղնաւոր, հոգի անբիծ ու անմոլար։
Երա՛զ խորհըրդաւոր, անմահութեան պարգեւ խորհուրդ,
Տալով ինձ առաջնորդ հրեշտակն այն պահապան,
Որ երկնքէն կիջնէր յերկիր թափ իւր թեւոցն տալով ուժգին,
Թափանցիկ այերց մէջէն գայր եւ խօսէր զուարթադէմ,
Եւ նոյն նըման ձայնով յանկարծ գոչէր երթալ իւր ետեւէն։
Գիշեր խաւար էր մըթագին, Հրեշտակն բռնեց ձեռքէս դողդոջ.
Եւ նա ու ես անցանք լեռ, սար, հովիտ ու ձոր. բըլրակ, ծըմակ,

Ձայն էր լռութիւն, ամէն ինչ լուռ, Թռչունք ի բոյն
կային ի քուն.

Միայն ի հովւաց լսուէր խարշափ, եւ տերեւոց մեղմիկ
սօսափ:

Մտանք հուսկ ապա պարտէզ, որ մեռելոց էր գե-
րեզման,

Անցանք ընդ մէջ շիրիմներուն, կեցանք յանկարծ հոն,
ուր դեռ նոր,

Էր ամփոփուած մեր Սիրելին, ծերունազարդ Տ.
Արծրունին:

Պահապանն իւր այն Հրեշտակ ծայրիւ մատին ցոյց
կուտար ինձ

Ընդ երեզման փախձանելոյն, Խասգիւղի մեծ Նահապետին:

Եւ ապա կը յաւելուր. «Կանցնի այսպէս մարդն աշ-
խարհէս,

Այսպէս անձինք, որ չունին ունին կամ թէ աչաց գան
ի տեսիլ;

Փոխի համբոյրն այդ հողոյ մէջ, յետոյ դառնան ի հող,
փոշի:

Սոսկ մի միայն կայ անկապուտ՝ առաքինի կենաց նշխար,

Զոր ուխտաւոր վերայ մարդիկ ոչ ի մասանցոս Թողուն
բնաւ.

Իսկ երկինք մէջ [illegible] փառք [illegible], ինչք
անկապուտ,

Կեանք մի անմահ ու անսահման երջանկութեան հետ
[illegible]:

[illegible] դիւոէ, [illegible]թեան մէջ կար-
գաւ գամէն.

[illegible] ու թրթռեր, ծա-
ղիկ ունէ.

[illegible] Թըռ[illegible]
[illegible]:

Այսպէս պիտի թօթափին, պիտի լինան փափկիկ ճիւղեր․
Պիտի չորնան ծառք հաստաջուք, արմատք հողէն պիտի խլուին,
Եւ ի հուր բոցատոչոր պիտի դառնան դազախ, մոխիր։
Նայէ՛ ուշիւ կանաչազեղ եւ երփներանգ ծաղկօք այս մարգ,
Որ գարնան դեղածիծաղ քաղցր հրապոյրն ունի իւր մէջ.
Սակայն եւ նա կը մերկանայ իւր զարդերէն, կանանչ խոտէն,
Խոտն ու ծաղիկն միանգամայն բընութեան մէջ պիտի լինան։
Մարդուն միայն, այո՛, բարւոյն կեանքըն անմահ պիտի մընայ։
Գերեզմանը նաւահանգիստ մ'է անոր համար, ուր կը հանգչի
Ճանապարհորդն այս կենցաղոյս, առաւօտուն կ'լինայ յուղի։
Այս մեռեալք մընան այժմիկ երկրորդ ծագման առաւօտուն,
Որ ճեղքելով գերեզմաններն յառնեն, ելնեն յիւրեանց կայան,
Զերթ ուղեւոր նաւ, որ առնու խարիսխն ի վեր առտըւան դէմ,
Նաւահանգիստն թողու յետկոյս, եւ սըրանայ յիւր նըպատակ։
Եկուր ինձ հետ, քեզ ցոյց տամ երանելեաց աշխարհն վերին,
Արդարոց բընակարան, տառապանաց յաւէրժական,
Զի բա՛ւ որքան աստ մընացինք, բա՛ւ է, զոր ինչ քեզ ուսուցի։

Ե.

ՎԵՐԵԼՔ

Հրեշտակն աննիւթական ճեղքեց ամպերն գունդ֊գունդ յերկին,
Այերք տեղի տուին նորա անհեղաթափ թեւոց թափոյն.
Իսկ ես նորա բազկէն ի կախ, շունչս ի կերկեր վերանայի,
Զուգընթաց ելանէի մինչեւ հասայ երկնից կամար։
Ամէնուրեք առաջնորդեց ինձ Զուարթունն այն երկնառաք,
Հոլանի ծըղիքն ի վեր՝ կոխէր անցնէր պարապութիւնն,
Որ մատնանիշ ցուցընէր ինձ բազմամբոխ պար մեղապարտից,
Անդ բազմերախտ, առաքինի արանց խմբակ բազմեաուրախ,
Հեռուէն, գո՛գ անտառին խորէն լինէր ձայն լըսելի,
Ձայն որոտագին, ուժգին, սաստիկ քան ըզշառաչ
Գոռ կայծականց հըրանըշոյլ, որ գայ խնայ կաղնոյն գագաթ։
Երկնաւորին էր այն ձայն, գոռայր, գոչէր անհեղասաստ.
« Երթա՛յք յինէն, անիծեա՛լք, յաւիտենից ի հուրն անշէջ,
« Զի չը տուիք ինձ հագուստ, երբ մերկ էի եւ անկապուտ,
« Զի չը տուիք ինձ ջուր յըմպել, երբ ծարաւէն պապակէր շուրթս,
« Զի կայի ես ի բանտի, եւ դուք երբէք ինձ յայց չելիք։»

Ապա ձայնէր զուարթադէմ կարկառելով ձեռքըն հասաւիչ․
«Եկէք, օրհնեա՛լք Հօր իմոյ, ժառանգեցէք զարքայութիւն,
«Զոր պատրաստեց Հայրս ձեզ համար ի սկզբանէ յաւիտենից,
«Զի ծարաւի էի, տուիք ինձ բաժակաւ ջուր ցուրտ ի յումպ,
«Զի մերկ էի, դուք ծածկեցիք իմ անծածկոյթ ուսս ու կռնակ,
«Զի ի բանտի էի եւ դուք եկաք ինձ յայց սիրայօժար։»
Զայս լսելով սակաւք ոմանք նեղ դռնէ մը մըտան զըւարթ,
Որ կը տանի յաւիտենից կենաց անդորր ու երջանիկ,
Ուր ոչ ական հատանեն գողք, եւ ուր ոչ ցեցք ապականեն։
Այդ նեղ դռնէն մտցուց եւ զիս Հրեշտակն այն պահապան.
Հոն իւր մօրուօքն սպիտակափառ՝ արդարոց մէջ ի ծունր իջած՝
Յոյժ սիրելին մեր Տէր Գէորգ, Իւր Տաճարին սուրբ Քահանայն
Խանդավառ, զըւարթերես, փառաւորէր ըզՏէր Աստուած։
Լըցաւ փափաքս, տեսայ ըզնա անմահութեան մէջ փառահեղ,
Առաւել երջանկաւէտ, զոր չէ կարող երազել մարդ։

Զ.

ԶԱՐԹՆՈՒՄՆ

Հրեշտակն յանկարծ թողուց զիս, եւ Զըւարթնոց մէջ խառնեցաւ,
Իսկ ես կարի շըփոթած ուր երթալս չըր գիտէի·
Ի՞նչպէս անտի ելանէի, ի՞նչպէս տեսիլս պատմէի Ձեզ,
Ձեր արտասուքը սրբելու մխիթարանք մ'ընծեռէի։
Այս մըտածմանց մէջ ծըփայի, ահա յանկարծ զարթեայ քունէս,
Լուսերն յերկնից անհետացան, ծագեցաւ այգն առաւօտուն,
Եւ ես եկայ Ձեզ ընծայել, որ յիշատակն յարգէք Ծերոյն,
Նահապետին ի գերեզման, առաքինի Հօրն Արծրունւոյ,
Այս տաղ դամբանական, թափելով հոն արտօսր, ըսփոփ։

معارف نظارت جلیله‌سنك رخصتیله طبع اولنمشدر